

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ім. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

УКРАЇНСЬКИЙ АРХЕОГРАФІЧНИЙ ЩОРІЧНИК

НОВА СЕРІЯ
ВИПУСК 8/9

•

УКРАЇНСЬКИЙ
АРХЕОГРАФІЧНИЙ
ЗБІРНИК

ТОМ 11/12

Видавництво М. П. Коць
Київ-Нью-Йорк
2004

◆

Долинський Олександр Васильович (13.07.1924 – 27.11.2003). На 80-му році життя 27 листопада 2003 р. після тяжкої хвороби пішов з життя провідний науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім М. С. Грушевського НАН України, кандидат історичних наук Олександр Васильович Долинський – щира, мудра, доброзичлива людина. Для всіх, хто знав Олександра Васильовича, він завжди був взірцем інтелігентності, скромності, вихованості й порядності.

Олександр Васильович Долинський народився 13 липня 1924 р. у місті Києві в сім'ї робітника. Батько його – Василь Павлович Долинський був відомим у Києві хутовиком, висока професійна майстерність якого врятувала сім'ю від голодної та холодної смерті під час нацистської окупації Києва, коли сім'я залишилася без даху над головою. Мати – Ганна Григорівна була домогосподинею, виховувала двох синів – старшого Олександра та молодшого Дмитра. До школи Олександр Васильович пішов 1931 р. і навчався у київській середній школі № 78. З юних літ займав активну життєву та громадську позицію – захоплювався плаванням, академічною греблею, в 1939 р. вступив у комсомол, був комсоргом школи, яку згодом закінчив на відмінно.

О. В. Долинський належав до того вибраного покоління десятикласників, на випускний вечір яких припав початок війни. Як і більшість його однолітків, на фронт він пішов у червні 1941 р. добровольцем, дописавши собі один рік. Проте “перепусткою”, за його словами, для нього стали знання німецької мови та здані ще в мирні дні норми “Ворошилівського стрілка”. Про направлення на фронт він сповістив своїх батьків запискою, оскільки часу на збори та прощання майже не було.

Бойовий шлях Олександр Васильович розпочав рядовим солдатом на Південно-Західному фронті в районі Києва. Згодом він став заступником політрука 2-ї роти 144 полку 28 дивізії. Під час оборони Києва у вересні 1941 р. був тяжко поранений. Про тогочасну операцію, яка відбулася в польових умовах і замість анестезії було сто грамів горілки та двоє бійців, які міцно тримали його за руки, Олександр Васильович згадував якось з усмішкою. Йому пощастило, разом з іншими пораненими його встигли вивезти в запілля у госпіталь. Одужання затягнулося майже до кінця року.

Після виписки з госпіталю О. В. Долинський отримав направлення до Київського військового училища зв'язку ім. М. Калініна, що розташувалося тоді у м. Красноярьську. Після навчання у листопаді 1942 р. був включений до резерву Головного управління зв'язку Червоної Армії. Під час перебування в резерві закінчив курси техніків спецарматури зв'язку, після чого у грудні 1943 р. отримав скерування до 8-го Гвардійського полку зв'язку Окремої Приморської армії, у складі якої брав участь у визволенні Криму. Дальший бойовий шлях Олександра Васильовича пролягав у складі 59-го полку зв'язку 2-ї повітряної армії Першого Українського фронту через Польщу та Німеччину, де він у чині гвардії лейтенанта зустрів перемогу. З травня по вересень 1945 р. перебував у резерві Головного управління зв'язку. Після демобілізації у вересні того ж року поступив на історичний факультет Київського університету.

У 1950 р. Олександр Васильович Долинський закінчив з відзнакою університет, після чого успішно склав іспити до аспірантури. Закінчивши її у 1953 р., залишився працювати старшим викладачем кафедри Нової історії у Київському державному університеті.

Кінець 50 – початок 60-х років стали для Олександра Васильовича періодом пошуків своєї стежки в науці. В 1958–1960 рр. він обіймав посаду заступника директора з наукової роботи в Софійському музеї, в 1960–1964 рр. працював науковим редактором Головної редакції “Української радянської енциклопедії”. Рік 1964-й став для нього переломним. Цього року він повернувся до своєї “альма-матері” – Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка на посаду старшого викладача кафедри архівознавства, де працював майже 30 років.

Роки роботи в університеті (1964–1992) були дуже насиченими. Крім викладацької роботи (а він читав курси “Архівознавство”, “Загальне документознавство”, спецкурси з палеографії, дипломатики, метрології, хронології), Олександр Васильович багато уваги приділяв праці зі студентами – керував виробничою та науковою практикою студентів, що проходила не лише в архівах України, а й в архівних установах Москви і Ленінграда, опікував роботу студентського наукового гуртка, часто виїздив зі студентами на практику до інших країн – Польщі, Угорщини, Болгарії, Югославії, колишньої Німецької Демократичної Республіки.

У цей період О. В. Долинський інтенсивно працював не лише як викладач, але й науковець. У 1975 р. ним успішно була захищена кандидатська дисертація на тему “Первые советские публикации дипломатических документов”. Того самого року вийшов друком його навчальний посібник з історії публікації дипломатичних джерел. Ним були розроблені методичні рекомендації до вивчення курсів “Наукова інформація в архівній справі” та “Самостійна робота студентів”. О. В. Долинський є одним з авторів, які підготували до друку збірник документів “Киевский университет: Документы и материалы, 1834–1984” (К., 1984), колективної монографії “Документы великого созидания: Источники по истории Украинской ССР” (К., 1986). У його науковому доробку близько 40 статей, надрукованих в УРЕ, численних наукових журналах та збірниках.

Не можна не згадати педагогічний талант Олександра Васильовича, в основі якого лежить висока людяність. Він завжди користувався щирою повагою та любов’ю у студентів. Можливо, тому що проходячи разом зі студентами численні практики, він ніколи не робив собі поблажок за їх рахунок, не дозволяв собі розмовляти з ними менторським тоном, вбачаючи в них своїх колег. Тому всі, хто навчався в 60–80 роки на історичному факультеті Київського університету, серед своїх улюблених викладачів завжди згадують Олександра Васильовича Долинського.

З 1981 р. О. В. Долинський обіймав посаду доцента кафедри архівознавства, виконуючи одночасно обов’язки заступника декана з питань зарубіжних зв’язків і роботи з іноземцями. За це його неофіційно називали “міністром іноземних справ”. Олександр Васильович був головою Ради інтернаціональної дружби історичного факультету, членом секції суспільних наук Українського республіканського товариства дружби і культурних зв’язків із зарубіжними країнами. В період 80–90 років Олександр Васильович читав лекції на курсах підвищення кваліфікації для працівників архівних установ, викладав палеографію у Київському художньому інституті.

З 1991 р. Олександр Васильович розпочав свою співпрацю з Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, до якого він остаточ-но перейшов у 1992 р. Добре знання німецької мови дало йому можливість відкрити для себе нову цікаву тему “Доля українських культурних цінностей під час Другої світової війни”, що тільки-но почала розроблятися в Україні. Сьогодні його повноправно можна назвати одним із першопрохідців у цій ділянці.

В Інституті О. В. Долинський очолював дослідницьку групу, яка працювала в архівах з метою виявлення нових документальних свідчень нацистської окупаційної політики в галузі культури. Він працював у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України з німецькими документами двох великих архівних фондів – 3206: “Рейхскомісаріат України” та 3676: “Оперативний штаб імперського керівника Розенберга”. У цьому ж архіві ним були опрацьовані фонди Архівного управління, Наркомосвіти, Комітету в справах мистецтв УРСР та ін. Над цією темою працював також і в інших архівах Києва – Обласному архіві та в Центральному державному архіві громадських об’єднань. Результатом багаторічної роботи в архівах групи під його керівництвом стало створення на основі копій віднайдених документів тематичного архіву з досліджуваної проблеми.

У 1994 р. для Міжнародної конференції “Проблеми повернення національних культурних пам’яток, втрачених або переміщених під час Другої світової війни”, що відбулася в Чернігові, О. В. Долинським була підготовлена виставка документів про втрати українських установ культури: бібліотек, архівів, музеїв під час війни. Спеціально для Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України Олександр Васильович підготував підбірку документів Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга щодо діяльності цієї нацистської організації в Україні. На основі відібраних та підготовлених ним до друку документів у серії “Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання, перспективи” з’явилася публікація “Матеріали круглого столу «Проблеми вивчення архівних матеріалів Оперативного штабу Рейхсміністра окупованих областей Сходу Розенберга»” (К., 1994).

Під науковим керівництвом Олександра Васильовича було захищено дві кандидатські дисертації з проблем політики та діяльності нацистів у галузі культури на території України під час Другої світової війни: “Архівна справа в окупованій Україні: 1941–1944 рр.” (М. Дубик, 1997) та “Архівні джерела про українські культурні цінності, вивезені нацистами в роки II світової війни” (Т. Себта, 2000).

В останні роки життя Олександр Васильович Долинський багато перекладав, готував до друку збірник німецьких документів з теми, яку він досліджував більше десяти років. Останній свій переклад про Ріко Ярі, діяча українського національного визвольного руху, він завершив, перебуваючи вже у лікарні.

Олександр Васильович Долинський все своє життя прожив у Києві в районі вулиць Лютеранської та Хрещатик. Тут він народився, пішов у школу, сюди повернувся з фронту, жив по війні, звідси його проводжали в останню дорогу. На Хрещатику, біля будинку 29, де він жив деякий час по війні, ще й досі росте висока єдина на всій вулиці тополя, яку колись посадив Олександр Васильович. Вірно кажуть, що пам’ятником людині служать добрі справи, досвід, переданий учням. Але є ще один пам’ятник – це світла і добра пам’ять, яку залишив Олександр Васильович по собі в наших серцях.

Тетяна Себта (Київ)